

שמעתא למיקתא

גליין קכ"ג / פרי וישב / ה'תשע"ג
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם מותר לאכול לכתחילה סופגניות שלא בתוך הסעודה

א. מצות חנוכה. ב. אכילת מאכלים מסוגנים. ג. ברכת הסופגניות. ד. עיסה מתוקה. ה. עיסה מטוגנת. ו. פת שאין דרך בנייה לקבוע עליו. ז. התיכות פחות מכזית.

א. מצות חנוכה

תיקנו חז"ל מכ"ה כבסלו שמונה ימים ימי שמחה והלל לזכר לנס בשמן דלא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה ח' ימים, וע"כ מדליקין נרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, והוא מצוה מדי"ס כקריאת המגילה, וימים אלו הן הנקראים חנוכה ר"ל חנו כ"ה שביום כ"ה חנו מאויביהם, ע"י בזה בשו"ע (סי' תרע סעי' א.) ובמ"ב (שם). [וע"י בכת"ס (מגלה ו: הגיה' וחיידושים ד"ה גאולה, ותשי' רח ד"ה ומ"ש דפורים) שנקט כדעת הרמב"ן דעיקר פורים והחנוכה באורייתא אלא דמה"ת סגי בשום זכר לנס, ואכמ"ל].

ב. אכילת מאכלים מסוגנים

ובימים אלו נוהגים לאכול מאכלים הנעשים בשמן כמו "סופגניות" וכדו' כמבואר בדברי אביו של הרמב"ם הרב מיימון בן יוסף (אוסף כתבי ידות ישנים ירושלים תשי"ה הובא בספר מנהג ישראל תורה סי' תרע אות א) וז"ל: יתחייב לו נכון לו לעשות משתה ושמחה ומאכל לפרסם הנס שעשה השם ית' ועמנו בואתם הימים, ופשת המנהג לעשות סופגנין וכו' והוא מנהג הקדמונים משום שהם קלויים בשמן זכר לברכתו, וכתב ברע"ו ניסים במגילת סתרים וכו' דאותם המנהגים אין לנו לבזותם וזימא שהנהיגם ארזי ומשתדל הוא כי הם מעיקריהם נעשים ולא יבזו במנהג האומה וכבר אמר הנביא ע"ה ואל תטוש תורת אמך, דת אומתך אל תעזוב, עכ"ל.

ג. אכילת הסופגניות

אל דעת לדון לענין ברכת הסופגניות, שהרי מצינו מחלוקת ראשונים לענין עיסה שבשעת לישתה במים מכוונים לבשלה או לטגנה בשמן ולא לאפותה מה ברכתה:

דעת הר"ש דעיסה זו פטורה מחלה כי אינו מכוון לאפותה וע"כ שוב אינו בכלל לחם, ואין מברכים עליה המוציא אלא מזונות אפי' אם אחרי בישולה או טיגונה יש עליה תואר לחם [נאפי' נתחייבה בחלה, דברכת המוציא אינו הולך אלא אחר שעת אפייה. כלומר אפי' הוא בענין שקרוי לחם לענין חלה כגון שבשעת לישה אלא היה בדעתו לבשלו או לטגנו ואח"כ נמלך שהוא חייב בחלה לד"ה כמבואר בניו"ד סימן שפ"ט אפי"ה אינו מברך המוציא].

אולם דעת ר"ת דכל שתחילת העיסה עבה, אפילו ריככה אח"כ במים ועשאה סופגין ובשלה במים או טגנה בשמן, חייבת בחלה ומברך עליה המוציא דבתר שעת הלישה אזלינן וכיון דהתחייבה בלישה תו לא פקע חיובה [ע"י בזה במ"ב סי' קס"ח ויו"ד שכו"ט].

וכבר פסקו השו"ע והרמ"א (סי' קסח סעי' ג) מעיקר הדין כשיטת הר"ש דבכה"ג מברך "מזונות", ושכן נהגו להקל. וכתב המ"ב (ס"ב נו' וע"ה) והכה"ח (אות קח) דאף אם אכל כדי שביעה שחובת ברכה"מ דאוי מ"מ מברך מעין ג' דעיקר הדין כדעת הר"ש, אלא דסיימו שם השו"ע והרמ"א דמ"מ ירא שמים יצא די' שניהם, ולא יאכל אלא ע"י שיברך על לחם אחר תחלה [וע"י בבניאור הלכה (שם ד"ה ויר"ש) שהביא מקשים בס"י יצא ידי דעה ראשונה (שיטת הר"ש) בכה"ג, הא לדידה לכאורה אין נפטר בברכת המוציא, ודומיא דמה שפסק השו"ע בע"י ח' לענין פת כיסנין דצריך לברך תוך הסעודה במ"מ. וע"כ כתב דיש לכוין לאכול למזון ולא לקנייתו, ובמה ספר הלכה ברורה כתב דהיאכא שמוכין במוציא לפטור בברכת המוציא המינים אלו בכל גווני יכול לפטור אותן].

אלא דלכאורה צ"ע דהרי הכא חששו השו"ע והרמ"א לדברי ר"ת, ומאיך בהלכות חלה יו"ד סי' שכט (סעי' א) שתמו לגמרי כדברי הר"ש, ולכאורה קשה אמאי לא חששו התם נמי להפריש חלה מספק עכ"פ ללא ברכה. וראיתי בדברי האור לציון (ח"ב פ"ב אות ה) שמכח קושיות אלו נקט דע"כ חזר השו"ע ממה דחתמיר בהלכות ברכות, וע"כ סתם בהלכות חלה כדברי הר"ש, וע"ז אנו סומכים שלא להחמיר לאכול דברים אלו בתוך הסעודה.

מיהו מדברי נושא כליו של השו"ע והבאים אחריהם שסתמו בזה והשאירו חומרא זו על תילה לא משמע כדבריו. וליישב הא דלא החמיר לענין הפרשת חלה, העירוני דיי"ל דשאני הפרשת חלה דאיכא בזה משום חשש הפרשה בחנם ואיכא משום לתא דבל תשחית וע"כ לא ראה לחוש לדברי ר"ת [וכע"ז זה תמצא בדרישה (יו"ד שם אות א)] משא"כ לענין ברכות דליכא לחוש למידי אם מחמיר לאוכלם בסעודה.

וע"כ יוצא למעשה דמעיקר הדין מותר לברך "מזונות" על סופגניות אלא דיר"ש יחמיר לאוכלם בתוך הסעודה. וע"י בכה"ח (אות קח) דאם אין לו פת או שאינו יכול לאכול כל מאיזה חלה אז יברך עליו במ"מ ולאחריו מעין ג' מאחר שכן נהגו.

ד. עיסה מתוקה

אולם אכתי יש לדון האם בזמנינו אנו יש מקום להחמיר בזה. כי עד כאן לא פליגי ר"ת ור"ש אלא בעיסה שלא עירבו בה מתחלת לישתה מיני מתיקה כמו סוכר וכדו', אלא עירבוהו במים וקמח בלבד ואחר כך טגנו אותה בשמן, אבל אם נילווה מתחלה במיני מתיקה כבר מבואר בסימן קע"ח דבכה"ג אף לחם גמור דינו כפת הבאה בכיסנין דמברכים עליו "מזונות", ולפי"ז בסופגניות שיש להם טעם מתוק אף לדעת הר"ת מברכים עליהם מזונות (אא"כ קובע עליהם סעודה).

[ולענין מה בכלל פת הבאה בכיסנין, כבר ידוע מתי הראשונים בזה, האם שיינו "לחם פריך", "ממולא" (במיני מתיקה וכדו'), או "נלוו" (במי פירות וכדו'). וכבר הכריע הב"י (סי' קס"ח) דספק ברכות להקל ומברכים על כולם ברכת בורא מיני מזונות ולאחריהם מעין שלש. ומבואר עכ"פ מדבריו דמדי ספקא לא נפקא, וכן הוא בבניאור הלכה בסי' קע"ו (ד"ה ברך על הפרפת, וסי' קסח ד"ה טעונים ברכה). אלא שבבניאור הלכה בסי' קס"ח (ד"ה והלכה כדברי כולם) הביא בשם המאמר מרדכי דאפשר דלא פליגי וחד אמר חדא וחד אמר חדא וכל השיטות הלכתא נינהו. וע"ה עוד בזה בגליון ק"ח, ועיי"ש לענין שיעור קביעות סעודה].

ואע"פ נדלדלת הרמ"א (סי' קסח סעי' א) לא סגי בטעם מתוק לחד אלא בעינן שיהיה מנכר התבלין בטעם יותירי' מהקמח עד שעיי"ז טעם העיסה טפלה למתיקות שמעורב בה, ואל"ה אינו בכלל פת הבא בכיסנין, מ"מ דעת השו"ע (שם) החולק עליו (דס"ל דכל שמרגיש טעם מתוק סג) חזי לאצטרופי להקל בני"ד [ואע"פ שהסופגניות מולאות בריבה ועיסה ממולא במיני מתיקה בכלל פה"כ כמבואר לעיל בהגה, מ"מ כיון שממלאים אותם אחרי האפייה אין דינה כפה"ב כמבואר במ"ב (שם ס"ק כז). ואע"פ שע"מ כן עמי"ם אותם מי"מ סתימת המי"מ והפוסקים דדוקא נאפו ביחד בעינן, וע"י במנחת יצחק (ח"א סי' עא אות ח). ובלא"ה ע"י במ"ב (ס"ק כח-לג, שעה"כ אות כח, ובניאור הלכה ד"ה שכמעט) דבעינן מילוי נרגש בעיסה].

ה. עיסה מטוגנת

ואפילו בגוונא דאין העיסה נילווה בדברי מתיקה יש לצרף קצת דעת הט"ז (שם) דעיסה שטיגונה בדבש או בשמן וכדו' עד שהיו הם עובדים בהטעם לגבי הקמח, דבכה"ג הטיגון משהו אותו לפת הבאה בכיסנין אפי' לדעת ר"ת והוי כמו אם נילוש באלו המינים ויבדל קבע סעודה מברך במ"מ ועל המחיה [אולם בבניאור הלכה (שם ד"ה וכ"ה) הסתם לסברא אז רק אליבא דהר"ש עיי"ש, וכן נקט במ"ב (ס"ק פה)].

ו. פת שאין דרך בנייה לקבוע עליו

ועוד יש לצרף בזה דברי בעל החו"ד בספרו דרך החיים (הל' ברכות סעי' ג בקונטרס אחרון) שכתב דכיון שרש"י כתב שהטעם שחז"ל הקילו שלא לברך המוציא על פה"כ היינו כי אין אוכלין ממנה רק דבר מועט ומאכלה מועט, נראה מזה דעיקר טעם הפטור בפה"ב הוא משום דכיון דעל פת כזו אין רגילין לקבוע עליו סעודה לא חשוב לברך עליו המוציא וגי' ברכות ולפיכך הכל תלוי בראות עיני המורה וכל שהוא פת שאינו מדרך העולם לקבוע עליו סעודה לפי ראות עיניו יש לו דין פה"כ, עכ"ל. וכדרכו מצינו בבלב"ש (סי' קסח אות ה) [עיי"ש דכתב דאין מברכין המוציא וגי' ברכות דאוי אלא על פת שתחילתו עיסה והוא הנקרא לחם בפי רוב בני"א. וע"י מ"ש בזה בגליון י"ח]. ועל כן ע"פ כל הנ"ל י"ל דמותר לכתחלה לאכול "הסופגניות" שלא בתוך הסעודה [אא"כ קובע עליהם סעודה דבכה"ג יש לחוש דלפי הר"ש חייב ברכה בעיסה].

ז. התיכות פחות מכזית

מ"מ לרווחא דמלתא יש לתת עצה ע"פ החזו"א (א"ח סי' כו סי"ה ד"ה היוצא) הסובר דעיסה או לחם שיהא יותר מכזית שהתבשל או נטון בשמן עמוקי' דבכה"ג הוי כבישול לכוי"כ, כמ"ש השש"כ (פ"א אות א) (והראכננו בזה בסי' בגליון שכו"ד) א"כ בני"ד אם שתחלה "לפני הגשה" לפרוסות פחות מכזית מברכים עליו מזונות דבכה"ג הוי בכלל אלו לו תואר לחם, ע"י במ"ב (שם ס"ק עח) [ועיי"ש בחזו"א דנשאר בצ"ע כשחתכם ב"שעת האכילה" דיי"ל דלא מנהג].

מסקנא דניא-

העולה לדינא, א' נוהגים לאכול מאכלים מסוגנים בחנוכה זכר לנס, ואין לזלזל בשום מנהג. ב' סופגניות המצויות בזמנינו מותר לאוכלם אף לכתחלה שלא בתוך הסעודה ולברך עליהן מזונות ולרווחא דמלתא יתבסם לפני ההגשה לפרוסות פחות מכזית. ג' יש להיזהר לכתחלה מלקבוע עליהן סעודה, ובדיעבד אם קבע עליהם מברך על ברכת מעין שלש. ד' אין מברכים על הסופגניות בשעת סעודת פת, אף אם באים בסוף הסעודה לקינוח.

עבודת המועדים

נקודות בעבודת ימי חנוכה

חנוכה לימי החנוכה

ידוע מה שכת' הרמב"ל (ה"ד ה"ד פ"ו) "ושו"ר כולם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה, שכל תיקון שנתקן ואור גדול שאהיר בזמן מהומנים, כשבו תקופת הזמן ההוא, יארר עליו אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקיבלו", והיינו שבכל מועד ומועד מאיר אור מיוחד ומתחדש שוב כל שנה ושנה מחיש. וכמו כל המועדים שנתנו לנו כדי להתעלות ולהתרומם מהם, אלא שבכל חג ישנה נקודה מסוימת ומיוחדת לאותו זמן המתעצמת ביתר שאת ועוז בימים אלו.

אלא שהסוד הראשון כדי לקבל את אותם הארות ותועלות הוא יסוד החכמה וההתבוננות מה עומדים לקבל מאותו זמן, וכמו שכתב האדמו"ר מסלונים זצ"ל (נתיבות שלום קונטרס חנוכה, ע"פ ס"ו) "שואלין ודורשין תבלות חזו... ו"ל ע"ד, שואלין ודורשין מה עיצומ של חג וסגולתו המיוחדת. לכל יו"ט יש ענינים סגוליים המיוחדים אותו, אם זה אהבת ה', יראת ה', או שאר מדות, ומיאר את כל השנה במדתו המיוחדת. וזה ענין הלכות החג, במה יבואו ויכנסו אל היו"ט ובמה יצאו ממנו". וזהו דברי ידוע בכלל בעבודת ה', ובמועדים בפרט, שכפי הכנת האדם ורצונו לקבל מהמועד - כך יזכה בתועלת הרוחנית.

ובשנה זו שיום הראשון של חנוכה חל במוצאי שבת קדש, ישנה מעלה מיוחדת שאפשר להגיע לימי החנוכה מתוך קדושת השבת, מלבד דברי החזו"ק שכל הברכה של ימי השבעה היא מהשבת ו"כולא שישא יומין מינה מתברכין" שבה כתבו הספרים שיש להתכונן בשבת שלפני כל מועד שמשבת זו נקבל את השפעות המועד, ובשנה זו שמי החנוכה מתחילים מיד במוצאי שבת, יש

בזה קדושה מיוחדת להכנס לימים אלו מתוך קדושת השבת, וקדושה זו עצמה היא החכמה הטובה ביותר לימים אלו, וככל שנעצל את מעלת השבת כן נזכה לקדושתה וברכתה, ומתוך כך למעלת וסגולת הימים.

חנוכה ל' הימים המיוחדים של חנוכה - "בשעה שמעמידים את כל הסדר יום של חנוכה, מבואר מצדדים ז"ע, שצריך להשקיע דגש חזק ומיוחד על כל הסדר היום הקדוש, של הימים הכלליים והיינו הימים של חנוכה, שכוללים בתוכם כח מיוחד לכל החנוכה, היינו, על הסדר היום הקדוש של... היום הראשון של חנוכה, שיש בו קדושה מיוחדת וסגולת בתוכו כל החנוכה, כידוע מהרבה צדיקים ז"ע.

ועל... השבת הקדושה והמאירה של חנוכה, והתוספת שבת לפנו ולאחריו, שידוע מצדדים ז"ע הפולגת נפלאות, בקדושת וסגולת שבת חנוכה...

ועל השעות הקדושות של ראש חודש טבת, שכוללים בתוכם כל הקדושות וההשפעות של כל החנוכה.

ועל כולם, על העושים וארבע שעות הקדושות מאד של היום הקדוש והנפלא, שכמה בחינות הוא ממש ה'שפ"ן של כל החנוכה הקדוש, הזאת חנוכה הקדושה". (שיחות התחזקות מה"ר יצ"ר מאיר זילברבט שליט"א, חנוכה ע"כ)

מעלת המיוחדת של חנוכה הראשון של חנוכה - "איתא חדשפת אבת, והבנו יששכר, והישמח ישראל, ועוד צדיקים ז"ע, שביום הראשון של חנוכה יש קדושה מיוחדת, לפי שהיא כוללת בתוכה את כל הימים, כאשר מתחזקים בכ"ד שעות הראשונות בחיזוק עצום, בתורה, ובתפילה, ובכל הענינים, הרי זה מלוא את האדם לכל ימות החנוכה, ובכסלו הישמח ישראל ז"ע, מה שאמרו בגמ' "בכ"ד בבכסלו תמנון יומין אונן" מרומז בזה, שביום זה כלול כל שמנות הימים, ונזכר בתר ירישא איל, וממילא ההתחזקות ביום הראשון מסייע הרבה לכל ימות החנוכה". (שיחות התחזקות מה"ר יצ"ר מאיר זילברבט שליט"א, חנוכה ע"כ שמו)

בכח ימי החנוכה להשיג דברים שלמעלה מחטב - "ה"ל אשר תיקנו את ימי החנוכה קבעו כי הארת וקדושת החג נמשכת בכל שנה ושנה, וישראל שאובים את כח הבטחון מקדושת הימים וסגולתו, וכמו שמברכים שעשה ניסים לאבותינו בימים החם בזמן החג, שהשמונאים פתחו דרך וחמשים לחזרות את הארות הימים החם, שמדת הבטחון פותחת את כל השערים, ובכחוח יוכל כל אחד לחמשיך וישועה בענינים הקשים ביותר.

ובלשון שכתב מרן הק' מקובוצין ז"ע, הבוטח בה' כל פגעי הזמן אינם שולטים בו, וכן אמר, שימי חנוכה מסגולים ליקוח לרפאה לחיוש.

איתא מקדמונים שימי חנוכה מסגולים לחשוכי בגים ולחיות, והיינו שימי החנוכה מסגולים לכל הענינים העל טבעיים בבה הבטחון, כי ההשמונאים המשיכו את הארת הבטחון עד סוף כל הדורות, שאין דבר העומד כנגד הבטחון". (נתיבות שלום להאדמו"ר מסלונים זצ"ל ע"כ ג)

ותחזרות בעבודת ה' בחנוכה - "שם חנוכה מלשון התחזרות, וכן איתא שהיה אז חנוכת המזבח, ואיתא במדרשים לא כל מי שרועה לומר שירה ואמר רק מי שנעשה לו נס ואומר שירה בידוע שנחלל עונותיו ונעשה

הדליק נ"ח ולא בירך, עד מתי רשאי לברך

א. מצות הדלקת נרות חנוכה. ב. דין מהדרין ומהדרין מהמהדרין. ג. ברכה על הידור מצוה.

א. מצות הדלקת נרות חנוכה

מבואר ב**שו"ע** (סי' תרע"ט א) דמכ"ח בכסלו מדליקין שמונה ימים נרות חנוכה על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס שקרה בשמן על המערכה. ועיי"ש דמצוה זו מתקיימת בהדלקת הנר ולא בהנחתה ד"הדלקה עושה מצוה", ועיי"ש צריך שידלקה במקום הנחתה, שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא, עיי"ש.

ב. דין מהדרין ומהדרין מהמהדרין

והנה שנינו בש"ס **שבת** (כ"א.) ד"מצות נר חנוכה נר איש וביטו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין מוסיף והולך" [ועיי' ב**רש"י** (ד"ה המהדרין) שפירש "מהדרין" היינו מהדרין אחר המצוה, ועיי' לקמן].

וביארנו ה**תוס'** (שם ד"ה המהדרין) דעיקר הדין הוא **נר א'** לבית, ומהדרין פירושו **שכל א' מבני הבית מדליק נר א'** בכל יום, ומהדרין מן המהדרין **הדגבל הבית מוסיף והולך** אבל שאר בני הבית אין מדליקים, דאל"ה ליכא היכרא שיש לומר שכך יש בני אדם בבית. וכן פסק ה**שו"ע** (סי' תרע"ט א).
אולם ה**רמב"ם** (פ"ד הי"א-ב) כתב דמהדרין מדליק נרות כמנין אנשי הבית **נר לכל או"א**, והמהדר נר לכל או"א בלילה הראשון ו**מוסיף והולך** בכל לילה ולילה נר א', עיי"ש.

והנה מדברי הרמב"ם הני"ל משמע שהבעל בית מדליק עבור כולם כל הנרות. וה**רמ"א** (שם סי' א) כתב כדרכו של הרמב"ם אלא דנקט שכל או"א מדליק לעצמו. וכבר הקשה על דברי הרמב"ם **בבית הלוי** (עניי"ת ח"י על חנוכה).
ובחי' הגרי"ז (על הרמב"ם חנוכה פ"ד הל"א) ביאר דהרמב"ם והרמ"א לשיטתיהו אזיל, והיינו **שהרמב"ם** ס"ל בהל' מילה (פ"ב הי"ד) דהמוהל אחר שפירש אינו חוזר על הציצין שאינם מעכבים אפי' בחול, דלא כשיטת הטור וה**רמ"א** (יו"ד סי' רס"ד ס"ה) דס"ל דבחול חוזר עליהם, וטעמו דכיון דפירש הציצין הוא ושוב לא שייך לקיים ההידור מצוה על חתיכת הציצין שאינן מעכבים, ואי"כ ה"ה בענין נ"ח (לרמב"ם) הדכל הדלקה א', דכיון דכל חלק מילתא דנר לכל או"א הוא ענין של הידור מצוה, עיי"כ לא שייך כלל לומר שתהא הדלקה מיוחדת לכל או"א דאי"כ הא נמצא דההדלקה השנייה היא רק משום הידור בלבד והיא נפרדת מעיקר מעשה המצוה, וזה אי"א לדעת הרמב"ם, משא"כ לדעת הרמ"א [ועיי' בהא פלוגתא דהרמב"ם והרמ"א בגליון ל']. מבואר מדבריו דהרמב"ם והרמ"א פליגי. אולם הרמ"א בספרו **דרכי משה** (שם) הבין דאף אליבא דהרמב"ם כל בני הבית מדליקים. וכי"כ ה**באר הגולה** (שם) שהרמ"א והרמב"ם לא פליגי [וכתי' דהרמ"א למד כן מדברי הרמב"ם (שם ה"א), עיי"ש]. וכן משמע מנושא כליו של הרמ"א שדבר זה מוסכם הוא אף לדעת הרמב"ם.

ויש לזון לענין הידור של מוסיף והולך האם הוא חלק מגוף המצוה או הוי כמצוה בפני"ע. ונפ"מ דאם נאמר דהוי המשך מעיקר המצוה אם לא בירך עד אחר שהדליק נר הראשון י"ל דאכתי יכול לברך, אבל בלא"ה יש להסתפק די"ל דלא מברכים אלא על עיקר קיום המצוה ולא על הידור מצוה [ומי"מ לכת' כל המצות מברכים עליהם עובר לעשייתן, וכן הדין בני"ח כמבואר ב**רמ"א** (סי' תרע"ט א)].

ובאמת מצינו תימה גדולה בדברי ה**שו"ע** (סי' תרע"ט א) שכתב "כמה נרות מדליק, בלילה הראשון מדליק א', מכאן ואילך מוסיף והולך א' בכל לילה עד שבילל האחרון יהיו שמונה". וצ"ע שהרי כלל הא דמוסיף והולך בעיקר החיוב והשמיט דהוא למי "שרוצה" להיות בכלל המהדרין. ועיי"כ משמע דס"ל להשו"ע דההוספה הינה מעיקר הדין, וכן די"ק ה**פמ"ג** (שם מ"ז ס"ס"א), ונשאר בצ"ע.

שו"מ **בחמד משה** (סי' תרע"א אות ב ואות ט) שכתב שבאמת כן היא דעת השו"ע דמוסיף והולך הוי מחובת ההדלקה (ועיי"ש אך שלמד כן מסוגית השי"ש, ודבריו דחוקים). ולפ"ז יוצא דמוסיף והולך אינו חלק מהמצוה אלא הוא מעיקר הדין ממש, ואי"כ בני"ד ודאי בירך על שאר הנרות ואכתי לא סיימ קיום מצוה.

אולם דבר זה חידוש גדול הוא והפשטות הוא דשאר הנרות הם רק מטעם הידור מצוה ולא מעיקר הדין, וכן מבואר ב**מ"א** (סי' תרע"ט ס"ק א) שכתב שאחד שיש לו להדלקת נ"ח בהידור ולחבירו אין אפי' לעיקר המצוה, שיש לו לוותר על ההידור כיון שסוף סוף שניהם יקיימו עיקר הדין, עיי"כ. וכי"כ ה**פמ"ג** (סי' תרע"ט א"א ס"ק א) ובאמת **בחמד משה** (שם) דחה דברי הרמ"א משום דלשיטתו הא דמוסיף והולך הוא מעיקר הדין. אולם למעשה כבר פסק ה**מ"ב** (שם) כדברי הרמ"א. וכי"כ ה**מ"ב** (סי' ת"ד) בפשיטות אף אליבא דהשו"ע דלעולם נר אחד סגי והשאר אינו אלא משום הידור מצוה. [וכן משמע מדברי ה**ט"ז** (סי' תרע"ט ס"ק ה), ה**מ"א** (סי' ק א) וה**מ"ב** (סי' ק א) בשם **תשובת מהר"ש** (שם פ"ה) שכת' דאף אחר הדלקת נר הראשון שהוא עיקר יאמר הנרות הללו כו', ולא חששו דהוי הפסק בברכה. ועיי' ב**פמ"ג** (סי' תרע"ט א"א ס"ק א)].

ואי"כ אכתי יש לזון האם לדין ההידור היו חלק מעיקר חובת ההדלקה, ונפ"מ בני"ד כששכח לברך אחר שהדליק נר ראשון, האם רשאי לברך בהרכות הצרכות של הדלקת נ"ח.

ג. ברכה על הידור מצוה

והנה ב**ב"י** (סי' תרע"ב ד"ה וכתוב) הביא בשם **האורחות חיים** (הל' חנוכה אות ז) דמי שלא הדליק בליל ג' אלא ב' נרות, זה היה מעשה בלוגי"ל והחמירו שידליק מה שחסר להדליק ואי"צ לברך פעם אחת, **כי הברכה שעשה בתחלה על חיוב כל הנרות עשאה**, וכן פסק ה**מ"א** רבי' תרע"ו. משמע מדבריהם דאי"צ לחזור ולברך על שאר הנרות על ברכתו חלה נמי עליהם, אבל אם הפסיק דביבור וכדו' חיוב לברך אע"פ שהם רק מחמת הידור מצוה, וכי"כ ה**פמ"ג** (סי' תרע"ט מ"ז ס"ס"א). ובאמת כבר כתב כן להדיא ה**מ"א** גופא בס' תרני"א (סי' ק"ב) בשם הרמב"ם שאם בשעה שהדליק נר הראשון היה כוונתו להדליק אחרות אי"צ לברך, ואם בירך והדליק ואח"כ נזדמן לו נרות מברך בכל פעם. מבואר מדבריהם דניתן לברך על הידור מצוה.

ובטעם הדבר י"ל דהידור מצוה הוי חלק מעיקר המצוה עצמה. ואע"פ שאין ההידור מעכב מברכים עליו וכמו שמצינו לענין ברכת נטילת לולב בפסק ה**מ"ב** (סי' תרנ"א ס"ק כ) שמי שלא בירך על הלולב כל זמן שלא נענע יכול לברך, וכן **הבב"ט** (סי' קלה ד"ה ובמי"ש) ר"ל דיכול לברך על הידור כיון דהוי חלק מצוה שיש לה מהך זמן דמברכים כ"ז משך המצוה כמו בנטילת לולב, עיי"ש עוד. אלא דיש לדחות דשאני התם דהנענועים הם "חובה" מדרבנן, ושוי"ר שגם ה**רע"א** (תנ"י סי' א) דחה סברא זו. ועיי' בזה בגליון ע"ה.

[ואין להוכיח דאפשר לברך על ההידור מדברי הרמ"א הני"ל דס"ל שכל בני הבית מדליקים ומברכים, שהרי כבר דחה ב**רע"א** (שם) דשאני התם כיון דרצונו להיות מהמהדרים כוונתו שלא לצאת בשל זה המדליק, וממילא מחויב מדינא. וכן בגרי"ז (שם ד"ה והנה כ) כתי' דהשאר המדליקים אינם יוצאים ידי"ח עיי' הדלקת בעל הבית].

ושוי"מ **בחנת סופר** (שער הטוטפות סי' יח בסוף התשובה המודפסת של שבוליים) שגם די"ק כני"ל מדברי הרמ"א ברס"י תרע"ו, ועיי"כ תמה עליו דכיון שכבר יצא המצוה איך יברך על הידור מצוה. ועיי"ש שיצא ליישב דלא גרע ממנהג חשוב דמברכין, ועכשיו דנהגו הכל להיות מהמהדרין עדיפא ממנהגא, ובה איתי שפיר דהשו"ע (שם) נקט סתמא כמה מדליק ביום א' וכי' ולא כתב דזה דוקא למהדרין וכי', ואע"ג דהשו"ע (סי' רכ"ט) דס"ל דאין מברכין על הלל דר"ח דלא הוי אלא מנהגא והוה דעת הרמב"ם דס"ל דאין מברכין על מנהגא, נ"ל לחלק בין חנוכה להלל דר"ח, ונפ"מ דאין מברכין על הלל דר"ח דר"ח, ועיי"ש. ועיי' בזה בגליון ל' וב**מקראי קדש** (סוכות ח"ב סי' יז).

ולפ"ז יוצא דמברכים על ההידור אף כשכבר בירך על עיקר הדין (והטעם הוא כני"ל), וקי"ו אם שכח לברך אחר הדלקת נר הראשון דרשאי לברך עכ"פ כשאכתי לא הדליק שאר נרות שהם עבור ההידור.

אמנם למעשה ה**פמ"ג** (סי' תרע"ט א"א ס"ק א) מפקפק בהאי דינא דהאורחות חיים. וכן דעת ה**פר"ח** (שם) וה**מחצה"ש** (סי' תרע"ט א"א) ומכר ככה"ג וטעמם כי לא מצויא ברכה על הידור מצוה. וכן פסק ה**רמב"ם** (סי' תרע"ט ס"ק ה).

אלא דמי"מ ה**רע"א** (שם) כתב דאף דיש להחמיר כהפ"ח (בכה"ג שוב הביאו לו נרות עבור ההידור), מ"מ במי שהדליק נ"ח ושכח לברך על הדלקתה, ורק קודם שהדליק כולן נזכר דעדיין לא בירך, לדינא יש לסמוך ולברך בצירוף כמה טעמים, א' דעת הסוברים דמברכים על ההידור כני"ל, ב' כיון דהני"ח בעודם דולקים המצוה משכבת י"ל דמקרי עובר לעשייתן, ג' דעת הפוסקים [ועיי' ש"י יו"ד סי' ת"ט ס"א] דס"ל בכל המצות דאם לא בירך עבור לעשייתן מברך אומ"כ. וכמו כן יכול לברך "ג' הנסים והשמינינו" אף אירע כן בליל א' או דמיד שהדליק הנר מצות הדלקתו, דלא גרע מרואה דמברך נ"ח. והביאו להלכה ה**מ"ב** (סי' תרע"ט ס"ק א) [אלא דעי' ב**מ"ב** (סי' תרע"ט ס"ק א) שכת' דאינו מברך שהחיינו אחר שסיים כל ההדלקה אלא יברך ביום אחר בעת ההדלקה. ועיי"ש בשעה"צ (אות א) דנשאר בצ"ע בזה כשלא בירך בליל שמיני עד אחר ההדלקה, עיי"כ. וצ"ע ממשי"כ לעיל במי"ב ע"פ הגה"ש]. ועכ"פ משמע מדברי הפ"ח ודעימיה וכן מהרע"א שאין ההידור חלק מגוף המצוה.

מסקנה דדינא-

העולה לדינא, א' אם הדליק נר חנוכה ושכח לברך על הדלקה, ורק קודם שהדליק שאר הנרות נזכר שעדיין לא בירך, יש לו לברך כל הברכות. אולם אם קודם שהדליק הנרות הנוספים כבר הראשונים לא יברך להדליק נר של חנוכה אלא ג' דעת הסוברים ושהחיינו. ב' אם נזכר לאחר שהדליק כל הנרות אין לו לברך ברכת ההדליק נר של חנוכה, רק ברכת שעשה נסים. ג' אם לא בירך ברכת שהחיינו בליל ראשון, מברך בליל שני או בשאר הלילות, בשעת ההדלקה. אלא נזכר אחר ההדלקה אינו מברך בלילה זו עוד. אמנם אם אירע זה בליל שמיני וממילא יתבטל לגמרי ברכת שהחיינו, צ"ע אם יברך אפי' לאחר ההדלקה, ולמעשה ספק ברכות להקל. ד' בירך והדליק נר אחד בלילה השני (או בשאר הלילות) ואח"כ הזדמן לו עוד נר, ידליק הנר הנוסף ללא ברכה אפילו על מנהגא דעתו מתחלה רק על נר אחד ואח"כ נזדמן לו השני.

בריה חדשה... וכמו כן בימים אלו שזכו להלל ולהודות על תנס נמצא בו התחדשות, וזה ההתחדשות נשאר ליעולם". (שפת אמת, חנוכה תרמ"ז)

לימוד התורה בחנוכה

מי חטכה ראיים ביותר להתמדת התורה - "תוכחת מוסר לחנוכה. יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות ולעשות, על כי היונים חשבו לבטל תורה ולמחוק, אס כן הימים הקדושים האלה ראיים ביותר להתמדת התורה מבשאר הימים, כי תלמוד תורה כנגד כולם. ובעונותינו הימים רוב העולם שרבותינו הקדמונים פסקו ישיבה בימים ההם, עשו בשביל הנערים שיחזרו ויחזרו על תלמודם מה למדו והיה שגור בפיהם, על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביותר שאת אבות בטרחה ובמנוחה". (ש"ה)

חומרת הגזירה "להשכיחם תורתך"

הגזירה שגזרו "להשכיחם תורתך" היתה חמורה מאד, וצ"ע גדולה היתה לישראל מזה, שהרי בזמנם עיקר לימוד התורה שבע"פ היה בע"פ שלא מתוך הספר, וזה היה מרוחב שיהיה כבוח לשמור את דברי תורה שבע"פ בוכרו בלבד. והלכה שהיתה משתכחת הרי היא היתה אבודה מכל אדם... ורק לאחר מכן הותר לכתוב את התורה שבע"פ, כמ"ש הרמב"ם משום שנתמעטו הלבבות וראו שאין התורה מתקיימת ולכן התירו משום עת לעשות לה' הפרו תורתך...

וא"כ ודאי אילו נתקיימה גזירתם הרי שהיתה התורה משתכחת מישראל ונאבדה לגמרי, וכמ"ש הרמב"ן פ"ה וי"ד (מ"ט), ו' שאפ"ל החשמונאים נשתכחה תורה מישראל.

וכבר ראינו כזאת בימינו, במדינת רוסיה שגזרו בעי"ז ובמשך כמה עשרות שנים נשתכחה התורה מהם, אף שהיו לפני כן מרכז התורה, ועתה אחר שנתבטלה הגזירה חזרה אף נשמתי ישראל משם שזכו חזרות בשמחה לתורתם ומצוותם". (שיח יצחק, חגים וזמנים ח"ב ע"ג קמ"ט)

חשיבות חנוכה על קיום התורה - "נמצינו למדים שכמו שיש לשמור בשבועות על תנית התורה, ובשמחת תורה על עסק התורה, כך יש לשמור בחנוכה על קיום התורה. ונס החנוכה הוא חוליה מקשרת בין תנית התורה בשבועות לשמחת לימודה בדרונו בשמחת תורה. ולכן כתבו הפוסקים שבחנוכה לא תקנו שמחה של משתה שהרי עיקר הגזירה לא היתה על עניני גשמיות אלא על התורה שענינה החזונית". (שיח יצחק, חגים וזמנים ח"ב ע"ג קמ"ט)

כונת ההלל בחנוכה

אמרת חלל שלם בכל יום משום תשחורש - "... ולשנה אחרת קבעום ימים טובים... ולהודאה בתפילה ולגמור את ההלל, ואף על פי שבגאולת מצרים אין גמורין את ההלל אלא יום ראשון ולא אפרו לגמור בח' ימים של חג אלא שהקרבנות חלוקים לעצמם בכל יום, חנוכה שאני שבכל יום ויום היה תשחורש ומתחורש יותר". (מארי שבת כא)

רק ע"י חכמי ירמיהו לשמחת מחולל - "אך את זה יודע כמי שכתב למעלה כבר כמה פעמים חזיבור זה, שאם אדם אומר תחבת של איזה חודאק להשם, יתברך שמו ויתעלה, בלא לב ולב, בעת החלחלות וכן עצמם מקודם להניס שמחה עצמה בלבם באלקותו ויתברך שמו ויתעלה - או ביה אפשויר שיבוא שמחה בלבם מעצמם, כי לם ישן בקרבם ואין מי מעיר אותם אל השמחה,

אך צריך האדם להזין עצמו לכן, ואם נוסף שמחה בלבם עצמם יותר ויותר עד שבמעט יבטל ממציאות הגשמי מגדל השמחה באלקותו ויתברך שמו ויתעלה וזכר לעד". (סוד ופירוש העבודה ח"ב, ט)

יפיו' להודות לה' על כל חסדו שעשה עמנו - ראו להלל לה' על כל הטובה שעושה עמנו, וזו שאילו פגע אשה וכו' לא נספיק להלל ולזכר דומיה תהלה. על כל פנים בלא כלום אי אפשר... ויבטל מאד ויקבע בלבם אמונה שלמה כי הוא הנותן להם כל לעשות חיל ומיורו הכל ולו נתכנו לעילות. ועל אחת כמה וכמה ראו להלל לה' האיש אשר העדיף ה' טובו עליו בטובות הנפש והכוהן להיות חלק מיושבי בית המדרש ותנו חכמה ודעת... וזו ענף מצוה ממה שתקנו לנו חכמים ז"ל לקרוא את ההלל על הנסים ועל הפרקן כמו שכתב הרב ספר החרדים. ומכלל חסדי ה' ומשפטי ה' ישרים משמחי לב שמה שאנו מברכים אותו ומהללים לשמו על הטובה שעושה עמנו... ומקבלין עליה שכו... היש חך מתקן מזה, לכן חודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו". (פלא יועץ, הליל)

נערך ע"י מחבר קונטרס "עבודת ימי חנוכה" מסדרת עבודת המועדים